

І.І. Червен, д-р екон. наук, професор

Ю.В. Шишпанов, магістр

Миколаївський національний аграрний університет

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ПОТРЕБУЄ
КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ**

Постановка проблеми. Перед суспільством в усі часи поставала проблема ефективного використання природних ресурсів, вирішення якої давало б змогу максимально задовольнити матеріальні і духовні потреби людини. Така проблема виникає і на сучасному етапі розвитку на будь-якому рівні - державному, регіональному і локальному. Основою подальшого розвитку сільського господарства і збільшення виробництва сільськогосподарської продукції є високоефективне використання землі та підвищення її продуктивності. В умовах, коли земельні ресурси обмежені, а потреби населення в сільськогосподарській продукції постійно зростають, питання підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення набуває першочергового значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання визначення ефективності використання земель стали предметом наукового дослідження в значного кола вчених, таких як: В.Г. Андрійчук, О.М. Будзак, В.М. Другак, М.І. Кісіль, Н.Я. Коваленко, О.І. Котикова, П.І. Коренюк, В.К. Савчук, Г.С. Тарасенко, А.М. Третяк, В.І. Чогут та ін. Віддаючи належне науковому внеску зазначених вчених у вирішення питань правильного і раціонального використання земель, підвищення їх ефективності, необхідно зазначити, що для розробки та прийняття ефективних управлінських рішень стосовно підвищення ефективності використання сільськогосподарських земель, слід приділити увагу визначенню системи показників ефективності використання земель.

Постановка завдання. Визначити основні види ефективного використання земельних угідь та сформулювати систему показників для проведення якісного аналізу ефективності використання земель сільськогосподарського призначення.

Виклад основного матеріалу. Ефективність - науковий термін, який має латинське походження і означає результативність. Вона свідчить не лише про приріст обсягів виробництва, а й про те, якою ціною, якими

витратами ресурсів досягається цей приріст, тобто свідчить про якість економічного зростання [2, с.128]. Водночас набула поширення думка, що суть ефективності полягає не лише у співвідношенні ефекту і ресурсів, а у досягненні максимального ефекту при мінімальних витратах ресурсів. Проте в умовах обмеженості ресурсів максимального ефекту можна досягти лише за фіксованих, наперед визначених обсягів ресурсів або заданого результату при мінімальних витратах ресурсів [1, с.11].

Стосовно ефективності використання землі думки науковців сходяться на тому, що визначити її одним показником неможливо, оскільки ефективність використання землі узагальнює в собі систему показників. Так, узагальнення найбільш поширених науково – методичних підходів до розуміння змісту ефективності використання земель сільськогосподарського призначення дає змогу зосередитись більш детально на розгляді земельних угідь як об'єкті різних напрямів впливу та використання суспільством, що може слугувати основою для виділення таких видів ефективного використання земельних угідь як: екологічної, технологічної, соціальної, екологічної та інвестиційної ефективності.

Кожен з видів ефективності повинен бути вираженим через свої критерії (сукупність задач, цілей, вимог щодо отримання найкращих кінцевих результатів, що використовується для оцінки ефективності) та показники (фактори кількісного виміру). Проведення якісного аналізу вищезазначених видів ефективності використання земель можливе лише за умови комплексного розгляду системи вартісних та натуральних показників.

У сучасних умовах господарювання економічну ефективність використання землі визначають за допомогою системи вартісних і натуральних показників [3].

Натуральні: урожайність сільськогосподарських культур; виробництво окремих видів тваринницької продукції на 100 га відповідних земельних угідь (продукцію скотарства і вівчарства на 100 га сільськогосподарських угідь, свинарства - на ріллю, птахівництва - на площу зернових);

Вартісні: виробництво валової продукції у порівняльних цінах, товарної продукції у поточних цінах реалізації, чистої продукції і прибутку у розрахунку на гектар сільськогосподарських угідь.

Натуральні показники характеризують продуктивність лише певної частини сільськогосподарських угідь, а вартісні - всієї їх площі. Ці дві групи показників доцільно розраховувати як на гектар фізичної площі, так і з урахуванням грошової оцінки гектара сільськогосподарських угідь, в якій відображена їх економічна родючість. У першому випадку мають на

увазі фактично досягнутий рівень використання землі без урахування її якості, а в другому - об'єктивно оцінені результати господарювання [4, с. 207].

Технологічна ефективність використання земельних угідь – це рівень використання земель в процесі виробництва, головним критерієм якого є науково-обґрунтована система ведення сільського господарства.

У рослинництві показниками технологічної ефективності є врожайність культур з одиниці посівної площі та основні параметри якості рослинницької продукції (вміст цукру в цукрових буряках, олії в насінні соняшнику, білка в зерні тощо). У тваринництві технологічними показниками ефективності є продуктивність худоби і птиці, а також основні параметри якості тваринницької продукції.

Розораність сільськогосподарських угідь, тобто відношення площі ріллі до загальної площі с.г. угідь, у більшості підприємств Березанського району становить 100,0 % (таблиця). До речі, розораність території в Україні є однією з найбільших у світі. Так, у Європі найвищі рівні розораності мають Данія (53 %), Угорщина (49 %) і Польща (44,5 %), що відповідно в 1,03, 1,11 та 1,22 раза менше, ніж Україна.

**Показники рівня використання земельних ресурсів
сільськогосподарських підприємств Березанського району, 2013р.**

Підприємства	Ступінь господарського використання землі, %	Ступінь розораності сільськогосподарських угідь, %	Ступінь використання ріллі, %	Питома вага площі інтенсивних культур в площі посіву с.г. культур, %
ПСП «Дмитрівка»	98,0	96,7	88,1	20,2
ПСП «Агрофірма ім.Потриваєва»	99,3	100,0	100,0	39,3
ПСП «Чапаєвське»	98,1	100,0	73,1	20,7
ПАТ «Березанський	95,1	64,1	85,6	17,7
ПАТ «Прикордонник»	96,7	100,0	96,0	13,9
ПСП «Агрофірма «Василівка»	98,2	100,0	93,9	22,1
ПП «Анатолівське»	98,5	100,0	100,9	27,1
ТОВ «Агрофірма Матіасове»	99,5	100,0	75,6	25,2

ПСП «Фрегат»	98,7	99,3	94,0	16,1
ТОВ «ВВІ - Агро»	99,6	100,0	100,0	58,6

Соціальна ефективність відображає поліпшення соціальних умов життя людей. Вона спрямована на здійснення комплексу заходів, а саме: підвищення рівня зайнятості населення і скорочення безробіття, поступове збільшення заробітної плати, зацікавленість працівників у результатах роботи підприємства, створення умов для підвищення рівня освіти та професійного зростання, поліпшення умов праці, заміна важкої і неprestижної ручної праці засобами механізації й автоматизації, соціальні виплати на оздоровлення. Соціальна ефективність є, по суті, похідною від економічної ефективності. Вона, за однакових інших умов, буде тим вищою, чим вищого рівня економічної ефективності було досягнуто. Разом із тим із підвищенням соціальної ефективності зростає продуктивність праці працівників, а отже й економічна ефективність виробництва.

Важливою складовою підвищення ефективності використання потенціалу земельних ресурсів є поліпшення їх екологічного стану [4, с. 59-64]. Землі сільськогосподарського призначення України зазнають надзвичайно значного антропогенного навантаження і їх деградація відбувається дуже швидко. Серед заходів, які можуть покращити екологічний стан земельних ресурсів, можна назвати: розробка проектів будівництва та рекультивації протиерозійних споруд; створення лісосмуг та заліснення еродованих та деградованих земель; проведення рекультивації порушених земель; моніторинг сільськогосподарських угідь щодо забруднення важкими металами та пестицидами; вилучення малопродуктивних земель з переведенням у природні кормові угіддя і заліснення тощо. Ці та багато інших заходів щодо підвищення ефективності використання земельних ресурсів можуть бути впроваджені за умов вивчення їх якості, регіональних особливостей сільськогосподарського виробництва, економічних і правових умов господарювання.

Поняття екологічної ефективності також включає в себе збереження та підвищення рівня родючості земель, що використовуються в виробництві [3].

У вирішенні проблеми ефективного використання земельних ресурсів і їх охорони велику роль мають фінансова підтримка держави, інвестиції у сільське господарство, а також розробка державних та регіональних цільових програм щодо їх раціонального та екологічнобезпечного використання. Цільові програми є важливим засобом реалізації політики держави та активним регулятором впливу на

економічні та екологічні процеси. Такі програми повинні передбачати впровадження заходів щодо зменшення ерозійних процесів, оптимізацію співвідношення земельних угідь, формування екологічнобезпечних агроландшафтів, підвищення продуктивного потенціалу земель та відтворення родючості ґрунтів у господарствах.

Висновки. Отже, сформована система показників ефективності використання земель сільськогосподарського призначення: по – перше: розкриває результативність діяльності аграрних підприємств та рівень досягнення поставлених цілей, а по – друге: дозволяє більш повно та системно підійти до вибору напряму підвищення ефективності використання земель та може стати основою для вироблення та прийняття управлінських рішень щодо визначення засобів і способів покращення їх використання.

Бібліографічний список: 1. Андрійчук В.П. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с. 2. Економіка сільського господарства / П.П. Руснак, В.В. Жебека, М.М. Рудий, А.А. Чалий; ред. П.П. Руснак. – К.: Урожай, 1998. – 320 с. 212 3. Дієсперов В.С. Ефективність виробництва у сільськогосподарському підприємств: монографія / В.С. Дієсперов. – К.: ННЦІАЕ, 2008. – 340 с. 4. Чепець О.Г. Екологічна безпека сільськогосподарського землекористування / О.Г. Чепець // Вісн. Сумськ. нац. ун-ту. – 2007. – № 4-5. Сер. «Економіка та менеджмент». – С. 59 – 64

Червен И.И., Шишпанов Ю.В. Оценка эффективности использования земель сельскохозяйственного назначения требует комплексного решения. Определены основные виды эффективного использования земельных угодий, сформирована система показателей для проведения качественного анализа эффективности использования земель сельскохозяйственного назначения.

Sherven I., Shyshpanov Y. The estimation performance using agricultural land needs complex approach. The main types of efficient use of land, established a system of indicators for the qualitative analysis of the efficiency of use agricultural land.